

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/Volume 1

Sayı/Issue 2

Yıl/Year: 2018

Gönderim: 03-10-2018 – Kabul: 05-11-2018

**The Role of Fundamental Institutions
in Making and Maintaining Gender
Mainstreaming**

**Toplumsal Cinsiyetin
Yaratılması ve
Sürdürülmesinde Temel
Kurumların Rolü***

Funda Râna ADAÇAY**

Abstract

The secondary status of the women –who actually consist half of the world population-in society has been going on for centuries. The extent of this situation alters from society to society. Yet, the reality of oppressed women remains same. The disregard for gender analyzing in policy making and implementation often causes ignorance of women’s contribution on economy and development. As a consequence, many policies and programs continue to foster inequality between women and men. When a progress is achieved in integration of gender-based viewpoint with policies and programs, an improvement in efficiency of these policies and programs will also be provided.

Öz

Yüzyıllardan bu yana, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların, toplumdaki ikinci sınıf insan olması durumu devam etmektedir. Toplumdan topluma bu durumun derecesinin farklılık göstermesi, kadının ezilmişliği gerçeğini değiştirmemiştir. Politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında cinsiyet analizine yeterince önem verilmemesi, kadınların ekonomiye ve kalkınmaya katkısının çoğu kez göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak, pek çok politika ve program, kadınla erkek arasındaki eşitsizliğe katkıda bulunmaya devam etmektedir. Cinsiyete dayalı bakış açısını politika ve programlarla bütünleştirmede ilerleme kaydedildiğinde, bu durum politika ve

*Bu çalışma, yazarın “Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma” başlıklı kitabından türetilmiştir. KAEM/CWS NDGE2015. Uluslararası Kadın Çalışmaları -Neoliberal Söylem ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konferansında sunulmuştur.

**Funda Râna Adaçay, Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat ABD Başkanı, Yunussemre Kampüsü, 26470, Eskişehir / TÜRKİYE, frozbey@anadolu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-3565-8307

This study aims to conduct a macro analysis on the impact of fundamental social institutions such as economy, education, politics, media, law and religion in making and maintaining gender mainstreaming and therefore, in providing continuance for patriarchal social order. In brief, this study tries to assert the impact of social sense of gender as the main source of gender discrimination and the role of institutions in this discrimination by examining “woman” as a human being from some fundamental perspectives, if not from all aspects

Keywords: *Women, Gender, Gender inequality, Gender Discrimination*

JEL: *J1, J0, J16, J10*

programların etkinliğinin artmasını da sağlayacaktır.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyetin yaratılmasında ve sürdürülebilir kılınmasında dolayısıyla ataerkil toplum düzeninin devamının sağlanmasında, ekonomi, eğitim, siyaset, medya, hukuk ve din gibi seçilmiş bazı temel sosyal kurumların etkileri makro çerçevede incelenmektedir. Kısaca, çalışmada insan olarak “kadın” konusu her yönüyle olmasa da bazı temel yönlerden irdelenirken, cinsiyet ayrımcılığının temel kaynağı olarak toplumsal cinsiyet anlayışının bu ayrımcılıktaki etkisi ve kurumların bu ayrımcılıktaki rolleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyetlerarası Eşitsizlik, Cinsiyet Ayrımcılığı*

JEL: *J1, J0, J16, J10*

Toplumsallaşma Sürecinde Doğan Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet, toplumda bireye atfedilen ve bireylerin üzerinde kontrole sahip olmadıkları değiştirilmez temel statüleridir. Bunun nedeni, cinsiyetin bütün toplumlarda önemli bir toplumsal anlama sahip olmasıdır (Sullivan, 2003, s. 224). Toplumdaki her birey için kadın ve erkek olmanın toplumsal anlamı, biyolojik özellikleri dışında yaşadığı toplumun ahlak, din, kültür, gelenek ya da daha sayılabilecek pek çok değer yargıları çerçevesinde şekillenir ve bunlardan beslenir. Başka bir deyişle, toplum, kadın ve erkeğe farklı davranır; onlara farklı özellikler, davranışlar, görevler yükler. Örneğin, kadından «ev işlerini» yürütmesi istenirken, erkekten «ailenin gelirini» sağlaması beklenir. Gerçekte kadın ya da erkek denildiğinde aklımıza gelenlerin önemli bir kısmı, bu toplumsal anlamla ilgilidir ve biyoloji ile ilgisi yoktur. “Toplumsal Cinsiyet” kavramında şekillenen bu anlam, “dil, söylem, pratikler, davranışlar, ilişkiler” aracılığıyla yani toplumsallaşma süreci ile kişinin yaşadığı toplum içerisinde edindiği cinsiyettir; Kişinin «kadınısı/dışılı» ya da «erkeksi/eril» olarak karakterize edilmesidir. Erkeklerle kadınlar arasında rastlanan anatomik, biyolojik farklılıklar, toplumsal cinsiyetin müdahalesiyle kategorik farklılıklara dönüştürülür. Toplumsallaşma, insanın toplumun bir üyesi olma süreci olarak anlaşılabilir. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet, doğuştan itibaren aslında var olmayan karakteristik özelliklerin ve rollerin yapay bir şekilde toplum tarafından bireylere yüklenmesidir; Farklı kültürde,

tarihin farklı anlarında ve coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumlulukları ifade eder (Adaçay, 2014, s. 31).

İnsanın kendine ait olarak gördüğü sosyal çevrenin sınırlarını çizen toplumsallık, iki biçimde ortaya çıkar. *Birinci tür toplumsallık*, akrabalık, komşuluk ve arkadaşlık gibi bireyler arası, gerçekten yüz yüze ilişkiler çerçevesinde kurumsallaşan toplumsal ilişkilerdir. *İkincil toplumsallık* türü ise, genele yöneliktir. İnançlar, semboller toplumların kendi kendilerini tasvirleri, yaygın inançlar, insana hangi bütüne ait olduğunu ve var oluş sorunsalına vermesi gereken anlamı, atfetmesi gereken değeri çeşitli yollardan, eğitim ve öğretim veya medya yoluyla sürekli hatırlatırlar. Mitik efsaneler, din ve tarikat gibi modern dünyada etkinliği azalan somut ikincil toplumsallıkların yeni uzantıları bir ölçüde dernekler, sivil toplum kuruluşları, siyasal partiler ve benzeri kuruluşlarda karşılığını bulur. Soyut ikincil toplumsallık çağımızda en güçlü ifadesini ‘ulus-devlet’ kavramında bulmaktadır (Akgül, 2012, s. 36).

Kurumlar Aracılığıyla Toplumsal Cinsiyetin Yaratılması ve Yeniden Üretilmesi: Toplumsal Cinsiyetin Kurumsallaşması

“Kurum” sözcüğünün bilimsel anlamı, çoğunluğun aynı şekilde ve sıklıkla ortaya koyduğu davranışlarımızın toplamıdır, örüntülerdir. Kurumlar, temel davranış örüntülerine göre şekillenirken, toplumlara özgü bir yapıya kavuşurlar. Her bir toplumun kültürü, örfü, ananesi farklı olduğu için kurumları da farklıdır; Fakat, her toplumda yer alan aile, siyaset, hukuk, ekonomi, ahlâk, din ve estetik gibi temel kurum ve değer alanları, toplumsal çevrenin aynası gibi toplumun sahip olduğu değerleri, inançları ve kültürü yansıtır. Tarihsel ve mekânsal olarak kurumsal dinamiklerle ile toplumsallaşma süreci içinde toplumsal cinsiyet yeniden üretilmekte ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Toplumsal cinsiyetin kurumsallaşması ya da kurumların toplumsal cinsiyetleşmiş hale gelmeleri aslında bir neden-sonuç döngüsüdür; bu savla eş anlamlı kullanılabilir. İlkinde, kurumların oluşumuna, yönetimine, idaresine, politikalarına toplumsal cinsiyet anlayışının hükmetmesi, etkilemesi sözkonusu iken; İkinci ifadenin vurgusu, ilgili kurumun sayılan unsurları ile, bu anlayışı yayması ve toplumda pekiştirmesidir. Örneğin, geçmişten beslenen toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip köklü kurumların ortaya koyduğu güncel politikalar ve önermeler dahi ataerkil sistem doğrultusunda olacağı için, sözkonusu cinsiyetlerarası ayırım pekiştirilecektir. Kısaca, kurumların özelliği olarak toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek imajlarının o kurumu nasıl etkilediği ve örgütlenmesinde nasıl ortaya çıktığıyla ilgilidir. Bu ilişki gerek kurumların normlarının yaratılmasında, gerek uygulamalarında, gerek idare ve yönetim aşamalarında gözlenebilir niteliktedir. Örneğin hukukçuların, doktorların ya da eğitimcilerin toplumsal cinsiyet anlayışına sahip olması idare, yönetim ya da yaptırımlarının da bu çerçevede şekillenmesine neden olmaktadır. Siyasetçi, yönetici, din âlimi ya da cerrah kadın sayısının görece azlığı da bu çerçevede açıklanabilir. Sözkonusu bu örnekler Hukuk, Tıp, Medya, Siyaset, Din, Eğitim-Öğretim ve Ekonomi benzeri kurumlar çatısı altında çoğaltılabilir. Aşağıdaki örneklerle bu durum daha açık ortaya konulmaya çalışılmıştır; Başka bir deyişle, kurumların toplumsal cinsiyetleşmiş halleri ve toplumsal cinsiyeti sürdüren halleri bazı dayanaklarla ispata çalışılmıştır.

Toplumsal Cinsiyetleşmiş Bir Kurum: Hukuk

Hukuk, toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin kurulmasında, sürdürülmesinde ve değiştirilmesinde oldukça etkilidir. Hukukun bu gücü ise hukuku oluşturan normların müeyyideye

veya yaptırıma sahip olmasından kaynaklanır. Toplumsal değer yargılarımızın karar verdiği “neleri yapıp neleri yapamayacağımızın” yasalardaki karşılığı olan “norm”lar hukukun bütününe oluşturan kurallardır. Hukuk kurallarının oluşturulması sırasında da aynı toplumsal kurallarda olduğu gibi, doğru ya da yanlış olması sorgulanmaz; Haklı ya da haksızlık şeklinde temellendirilir. Kısacası, hukuk kurallarının oluşturulmasında, zaman ve mekâna bağımlı şekilde değer yargıları, ideolojiler ve kültürel normlar etkili olur. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet ve hukuk ilişkisi de zaman zaman farklılıklar göstermiştir. Bu ilişki, hukuk normlarının türetilmesiyle ilgili başlıca iki şekilde açıklanmaktadır (Uygur, 2012, s. 156-162).

İlk olarak hukuk normlarının konulması aşamasında hukuk normlarını koymakla görevli organın, bu normları kültürel normlardan veya ideolojiden türetmesiyle, toplumdaki hâlihazırda varolan toplumsal cinsiyet anlayışı hukuka yansır. Örneğin, hukuk normlarını koyan organ, yani kanun koyucu aileyle ilgili konuları düzenlerken, gelenek gibi kültürel bir normdan hareket ederse, bu durumda aileye ilişkin toplumsal cinsiyet rolleri kaçınılmaz olarak hukuka yansır. Kültürel öğelere dayalı doğan hukuki normlar, ataerkil olup, erkek egemenliğinin genel olarak toplumda ve özelde aile için de sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda hukuk, cinsiyete bağlı gelenekleri sürdürmek için en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukukun bu tür bir araç olması ise, onun toplumsal cinsiyetleşmiş bir kurum olması anlamındadır. İkincil bakış açısında, hukuk normları tarafsızlık ilkesi çerçevesinde yaratılır; Kurallar tarafsız olduğunda ve herkese tarafsız olarak uygulandığında, hakkaniyete veya adalete ulaşılmış olacağı iddia edilmektedir. Ancak, tarafsızlık bağlamında biyolojik farklılıklar anlaşılabilir de, toplumsal cinsiyet bakımından kadının, örneğin doğurganlığı yönündeki farklılıklar görmemezlikten gelinmektedir. Kadının toplumsal, siyasi ve ekonomik bakımdan erkekten farklı konumda olduğu göz önüne alınmamaktadır. Bu da hukukun toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız olmasının, eşitsiz sonuçlara yol açabileceği anlamına gelebilmektedir.

İkinci yaklaşımda, kadınların erkeklere karşı en geniş sosyal eşitsizlikleri, kadınların erkeklerden farklılıkları olarak ortaya konmuştur. Örneğin; kadınların evlilik için yaş sınırı erkeklere göre daha aşağıdadır (Resmî Gazete, 2013). Yaş konusunda kadın ve erkek arasında farklı düzenleme yapılmasının arkasında, kadınların erkeklere göre aile kurmak konusunda daha hazırlıklı olduklarına ilişkin bir gerekçe bulunmaktadır. Kısacası, sözde eşitlik hukuku, kadınların sorunlarına yetersiz kalmaktadır; Örneğin, kadınlara yönelik şiddeti açıklamak için kullanılmamaktadır. Halbuki bu tür şiddet cinsiyete dayalı eşit olmayan muamele örnekleridir. Özellikle tecavüz, ev-içi şiddet, cinsel suçlar, namus cinayeti gibi kadın aleyhine işleyen toplumsal mekanizmaların çokça yer aldığı ceza hukukunda erkek perspektifi suçtan mağdur olan kişi yanında, suçu işleyen kişiye de yansımaktadır. Kadın suçlular ve kadın mağdurlara bakıldığında, öncelikle kadın ve erkeğe aynı şekilde davranılması anlamında eşitliğin burada yeterli olmadığı ve cinsiyet farklılıklarına yer verilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Hukuk, doğal düzenle uyumlu olarak, eşitsizliği haklı gösteren sosyal ve kültürel fikir birliğini yansıtarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağı durumundadır. Hukukun eşitlik ve özgürlük adına getirdikleri bir yandan başarıyken, diğer yandan hukukla ilgili getirilen kimi değişiklikler eşitsizlik ve toplumsal cinsiyet tarafsızlığı bağlamında istenmeyen olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özetle, hukukun, “toplumsal cinsiyet normlarına göre mi; yoksa kültürden bağımsız olarak bireyler olarak insanları ele alarak mı; Yoksa aralarındaki hiyerarşik ilişkiyi engelleyen farklılıklara göre mi

oluşturulacağı problemi söz konusudur (Uygur, 2012, s. 158). Diğer yandan hukuk normlarının uygulanmasında, polis, savcı, avukat ve hâkim gibi uygulamada yer alanların toplumsal cinsiyete ilişkin aldıkları ve almaları gereken tutum konusunda problem bulunmaktadır. Gerçekte hukuk normları toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı şekilde oluşturulsa da, hukuk uygulayıcılarında eğer bu bakış açısı yerleşmemiş ise hukuk cinsiyetçi rolünü sürdürmektedir. Bu yön, hukukun kurumsal boyutuyla ilgili olup kurumların nasıl örgütlendiği yanında, hukuk uygulayıcılarının nasıl davrandıklarıyla da ilgilidir.

Kamusal ve özel alan ayrımının herkesçe paylaşılan bir ön kabul haline gelmesi pek çok kurumsal yapıda olduğu gibi, hukukta da sosyal analizlerin kamusal alan üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Böylelikle evin, özel alanın ya da aile diye tarif edilen alanın belirleyici rolü de geri planda kalmıştır. Bu çerçevede kadınların dışarıyla yani sosyal alanla bağlantısı ancak babası, abisi ve/veya kocası üzerinden kurulmuştur.

Aşağıdaki Tablo-1 Avrupa ve Kuzey Amerika'da kadınların eşitsiz yasal durumlarını ortaya çıkarır. Avrupa'da faşizmin yıkılışı sonrası kadınlara siyasal haklar tanınsa da, özel hukuk alanı demokratik baskılara daha dirençli olmuştur. 1945'te "eşitsiz muamele kural, eşitlik istisnaydı". Evliliğin sonucu, kadınları kişisel ve irsi mülkiyet haklarından (medeni yeterlilik, ev dışında çalışma hakkı, mal edinme, yönetme ve satma hakkı, ebeveyn yetkisini kullanma hakkı vb.) yoksun bırakmaktı (Sineau, 2005, s. 457). Tabloda görüldüğü gibi, Finlandiya, Danimarka, Hollanda, İspanya vs. örneklerinde olduğu gibi, bu ülkelerin çoğunluğunda kadınlar, medeni yeterliliklerine siyasal haklardan sonra kavuşmuşlardır. Başka bir ifadeyle, bu kadınlar hukukçulara göre, siyasetçiler için oy potansiyeli vatandaş olmuşlar ancak çocuklarının annesi olamamışlardır! Kamusal alandaki ve özel alandaki haklar ve sınırlamalar farklıdır; Bu durum uzun yıllar boyunca da sürmüştür.

Erkek hem özel alanda hem de kamusal alanda egemendir. Kadınlar ise, devlet ve piyasa sistemi dışında bırakılarak, temel sorumluluk alanı olarak çocuklara bakma gibi özel alandaki rolleriyle tanımlanmışlardır. Bu durum kadının emeğinin üretimle değil, yeniden üretimle (reproduction) ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Sonuç olarak, kadın emeğini değersizleştirirken, ekonomik ve dolayısıyla sosyal ve siyasal anlamlarda da kadının elinden gücü alınmak yoluyla ikincilleştirilmiştir. Bunun en çarpıcı sonucu ise, toplumsal hayattaki ilişkilerin neredeyse tamamen erkekler üzerinden okunması nedeniyle, paternalistik düzenin ve domestik ideolojinin (farkında olmadan) durmaksızın yeniden üretilmesi, toplumsal cinsiyet kavramının aile ya da özel alan kavramı içine sıkışıp kalmasıdır. Özel alanın aileyi ve bir anlamda evi, konutu tanımlaması toplumsal cinsiyetin sadece mimarlık tarihi ya da teorisi ile ilgili metinlerde değil, aynı zamanda sosyal bilimlerde de ikincil bir kategori olarak algılanmasına neden olmuştur (Kılınç, 2006, s. 20-21).

Tablo-1: Batılı Ülkelerde Meclisleri alt kanatlarında kadınların oranı ve kadınların tam siyasal ve medeni haklara kavuşma tarihleri

Ülke	Parlamentoda Kadınlar		Siyasal Haklar	Medeni Yeterlilik (evli kadınlar)
	Seçim Yılı	Kadınlar %		
Finlandiya	1991	38,5	1906	1919
Norveç	1989	35,7	1913	1888
İsveç	1991	33,8	1921	1920
Danimarka	1990	33	1915	1925
Hollanda	1989	25,3	1919	1956

İzlanda	1991	23,8	1915	1923
Avusturya	1990	21,8	1918	1811
Almanya	1990	20,5	1919	1896
İspanya	1989	14,6	1931	1975
İsviçre	1987	14	1971	1912
Lüksemburg	1989	13,3	1919	1972
Kanada	1988	13,2	1920	19 yy.sonu / 20 yy. başı
Birleşik Devletler	1992	10,8	1920	19 yy.sonu / 20 yy. başı
Birleşik Krallık	1992	10,1	1928	1882
Belçika	1991	9,4	1948	1958
İtalya	1992	8,1	1945	1919
İrlanda	1989	7,8	1918	1957
Portekiz	1987	7,6	1976	1976
Fransa	1993	6,0	1944	1938
Yunanistan	1990	5,3	1952	Yeterlilik yok

Kaynak: Sineau,M. (2005) Hukuk ve Demokrasi, s.457 (Parlementolar Arası Birlik,1991'den alıntı.)

Türkiye’de yakın tarihe kadar kadınların baba, abi ya da kocaları tarafından uğradıkları şiddete dair hem sokakta hem de yasal zeminde bir yaptırımın olmamasının gerekçesi de, yaşananların “özel alan” a ait bir konu sayılmasıydı. Kamusal yaşamda kadına yer verilmemesinin başlıca örneği ise, geçmişte oy hakkının olmamasıydı. Bugün bile, vatandaşlık tanımıyla birleştirilen askerlik ödevi erkeklere ait olarak tanınmaktadır. Ayrıca, kamusal alanda iş kanunu gereğince kadınların belirli mesleklere kabul edilmemesi ve evlendikten sonra da bazı işlemleri (sözleşme yapmak gibi) kocasının izni olmadan yapamaması söz konusudur. Hukuki tersi bir norm olsa bile, informel uygulamalar devam etmektedir.

Ülkemizde yasal düzenlemelerle, kadın erkek eşitliğinin hukuki zemini güçlendirilmeye çalışılmış olmakla birlikte bu hakların hayata geçirilebilmesi açısından uygulamada sorunlar yaşanmaktadır. Kız çocuklarının eğitiminin engellenmesi, kadınların çalışma hayatına etkin katılımının ve gelir elde etmesinin zorlaştırılması, kamusal ve özel alanda belli düzeylerde karar alma mekanizmalarına katılımının engellenmesi gibi halen önemli sorunlar mevcuttur. Diğer taraftan, kadına yönelik şiddet konusu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli sorun alanlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Kadınlarımızın yaşadıkları dezavantajlı durum sosyo-ekonomik ve siyasal göstergelerde açık biçimde ortadadır. Bu bağlamda, toplumsal, idari ve siyasal yapı çerçevesindeki cinsiyetçi değer ve yargılar nedeniyle kadınların toplumsal ve çalışma yaşamında mevcut yasal haklardan yararlanmalarının önündeki engellerin kaldırılması, toplumsal anlayış ve davranış biçimlerimizin gözden geçirilerek sorgulanması ve değiştirilmesi gerekmektedir (Sezginer & Fevzioglu, 2017, s. pa.4). Toplumsal yaşamı düzenleme ve iyileştirme işlevi olduğunu kabul ettiğimiz hukukun, toplumun kültürüne mesafeli bir yaklaşımla, toplumsal olgu ve normları değerler süzgecinden geçirerek hukuk normları oluşturması beklenir. Ancak kadınlara şiddet gösteren erkekleri çeşitli nedenlerle hoş gören haksız tahrik uygulaması, kadın düşmanı kültürün (mizojini)

“olduğu gibi” yasalara, içtihatlarla ve adalet algımıza zerk ettirildiği kanaatini doğurmaktadır. Yapılan incelemelerde, erkeklik performansları denilen, toplumun erkeklere biçtiği rol, onlardan beklenen ve sergilendiğinde olağan kabul edilen şiddet ve saldırganlık dolu davranışları Yargıtay’ın anlayışla karşıladığı, yer yer hak verdiği ve failerle empatide son derece başarılı olduğu anlaşılmıştır. Haksız tahrik kararlarında, cezaların şahsileştirilmesi amacından sapılarak, erkekler lehine uygulanan indirimlerin cinsiyetçi, gelenekçi ve ahlakçı olmanın yanı sıra şiddeti bir sarmal haline getirerek toplumsal kötüyü de beslediği değerlendirilmektedir (Aksakal, 2017, s. 23).

Son yıllarda modernleşen toplumlarda kamusal- özel alan ayrımları ve bu ayrımları temellendiren politika ve uygulamalar, kadınların sosyo-ekonomik güç elde etmeye başlamalarıyla ortadan kalkmaya başlamıştır; Ancak, geleneksel toplumlarda görece böylesi ayrımlar hâla keskindir.

Toplumsal Cinsiyetin İnşasında Bir Kurum: Tıp

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sonucu ikinci sınıf insan muamelesi görmeleri, düşük olan toplumsal statüleri, kaçınılmaz olarak onların verilen sağlık hizmetlerini kullanmalarını, hizmetlerden zamanında yararlanmalarını da olumsuz etkilemektedir (Akın, 2007, s. 4). Toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeğe doğrudan ve dolaylı olarak sağlık riskleri yüklemektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kadınların daha fazla aleyhine olmak üzere yaygındır. Kadınlar, karar verme, fırsatları kullanma, hizmetlere ulaşmada ciddi ayrımcılığa maruz kalmalarının bir bileşkesi olarak kadının, bedenene, zihinsel ve sosyal yönden sağlıklı olması da beklenemez (GATA,?, s. pa.1).Bu çerçevede kadınların yaşadığı pek çok sağlık sorunlarının yanısıra sağlık sektörünün en önemli kurumu olan Tıbbın, toplumsal cinsiyetin oluşumundaki ve devamındaki rolü ise geri planda kalmış bir sorundur.

Cinsellik ile ilgili açıklamalarda değinilen normal ile anormalin ne olduğunu belirlemede esas yetkililerden biri olan Tıp, normalleştirme sürecinin belirleyici unsurudur; Erkeğe sahip olduğu bilgi, güç/ otorite ve iktidar ile destek veren bir kurumdur. Bedenler Tıp’bın kontrolünün öznesi iken, aynı zamanda bu bilimin insanın varlığını, bilginin nesnesi haline getirme adımı, diğer sosyal bilimlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. XIX. yy.’da Tıp’taki bilimsel gelişmelere paralel olarak kadın ve erkek arasındaki ilgi artmaya başlamıştır. Gösterilen ilgi ve yapılan açıklamalar, modernitenin bakışı ile tamamen örtüşmekteydi. Kadın bedeninin biyolojik nitelikleri ve farklılıkları, norm olarak tanımlanan erkek bedeni ile karşılaştırılması sonucu ortaya çıkmıştır. Kadının yumurtalıkları, yeniden üretimin kontrol merkezini oluşturmuş ve bir anlamda toplumsal cinsiyetin inşasında kadınlığın varlık noktası oluşturmuştur. Emin adımlarla ilerleyen bu süreçte tüm diğer ötekiler için de geçerli olduğu gibi kadın bedeni, doğuma ilave olarak menstruasyon (regl), kürtaj, doğum kontrol teknikleri, emzirme vb. ile tıbbın kontrol alanına dahil olmuştur (Nazlı, 2012, s. 14). Sözkonusu süreçte histeri çok önemli bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır. Sinir sistemi ile bağının kurulması ve sinirsel akışların güçsüzlüğü ile ortaya çıkan bir hastalık olarak nitelendirilmesiyle eş-güdümlü olarak histeri, duygusal açıdan düzensiz, kaotik kadının en belirgin hastalığı olarak nitelendirilmiştir. Kadın bedeni histerikleştirilmiş ve tıpta “histerik kadın” bir model olarak yer almıştır. Sonuçta, tıbbî bakışın, kadında zihinsel aktivitenin, yüksek öğrenimin, meslek edinme çabasının histeriye neden olabileceğini öne sürüp, çare olarak da geleneksel roller edinmeyi önermesi bunun bir kanıtıdır. Histeri bu anlamda, kadın ile

erkeğin kamusal alanda güç ve otorite paylaşımı savaşının, tıbbî açıdan adlandırılmış şekli hâline gelir (Nazlı, 2012, s. 145).

Türkiye için yapılmış bir çalışmada (Kuzuca, 2007), Tıp doktoru olarak mesleği seçme aşamasında, Tıp fakültesi yıllarında, sahada pratisyen olarak çalışırken, uzmanlık eğitiminde, uzman ve yönetici olarak çalışılan yıllarda; Kısacası, Tıp'ın her aşamasında cinsiyete dayalı bir ayrımcılık olduğu ifade edilmektedir. Tıpta uzmanlık alanlarında cinsiyete göre bir dağılımın bulunduğunu hatta bazı uzmanlık dallarında kadın hekimlerin tercih edilmediğini veya bazı uzmanlık dallarının kadın hekimler tarafından tercih edilmediğini rakamsal ve niteliksel olarak ortaya konulmaktadır; Bu seçimlerde cinsiyete dayalı bir ayrımcılık olduğu istatistiksel olarak gösterilmiştir. Bazı uzmanlık alanlarının neredeyse tamamen erkek hekimlerden oluştuğu saptanmıştır. Çalışmada incelenen yirmi sekiz uzmanlık alanının on ikisinde kadın hekimlerin oranı kritik eşik kabul edilen %33'ün altındadır. Bu alanlar: İç hastalıkları ve kardiyoloji dışında cerrahi uzmanlık alanlarından oluşmaktadır.

Toplumsal Cinsiyetin Pazarı Bir Kurum: Popüler Kültür ve Medya

Popüler kültür; hayat içindeki alışkanlıklar ve dayantılardır; insan ilişkilerinin kısacası toplumun gündelik yaşamının ürettiği yaşanan anın kültürüdür. Medya, popüler kültürün en etkili iletişim ve paylaşım aracıdır. Çağdaş dünyadaki yaşam türü, bireyleri iletişimin teknik araçlarına daha çok bağımlı kılmaktadır. Medyanın temel görevleri şu şekilde ifade edilebilir; Bilgilendirme, yönlendirme, eğitime, duyguları dile getirme, toplumsal ilişki kurma, eğlendirme, uyarmadır. Medya toplumun kültürel ve sosyal yapısının belirlenmesinde, toplumsal yargıların olumlu yönde değişmesi işlevine sahip olabileceği gibi, haber ve yorumları aracılığıyla varolan toplumsal yargıları olumsuz da etkileyebilir. Bireylerin medya aracına gösterdikleri güven oranında tutum ve tavırları da değişiklik gösterebilir. Popüler kültürün bu etkisi, aile hayatı üzerinde baskı uygulamakta, aile içi ilişkilerde, cinsiyet rollerinde ve otoritede önemli değişikliklere neden olmaktadır. Bir zamanlar bez bebeklerle oynayarak annelik duygusu ve rolünü daha küçük yaşlarda öğrenen kız çocuklarına, bugün popülerleştirilen Barbie bebeklerin pırlıtlı dünyasında yeni değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bazı popüler kültür ürünleri örneğin radyo programları, pembe diziler, magazin içerikli televizyon programları, kadın dergileri hedef kitlesi olarak "kadını" seçen program türleri olarak tanımlanmaktadır. Siyaset ve ekonomi sayfalarında çok yer almayan kadınlar, en çok televizyon ve sinema sayfalarında yer almaktadır. Kadın ve erkeklere göre, ciddi haber ve magazinsel haber ayrımı yapılmaktadır. Erkek programlarının yerleştirilme biçimlerinin her zaman erkeğin kamusal yaşamdaki varlığını kabul eden bir zamanlamaya bağlıdır. Buna karşın, kadın programlarının yerleştirilme biçimlerinin kadının ev işlerine, çocukların okul ve uyku saatlerine, erkeğin eve dönüş saatlerine bağlı bir yerleştirme olduğu ve kadın izleyicinin en genel anlamda "ev hanımı" olarak değerlendirildiği açıkça görülmektedir.

Cinsiyet temelli medya analizlerinin ortaya çıkardığı sonuçlar, kadın kimliğinin medya tarafından üretilerek tüketilmesi sürecinde kadının toplumsal hayat içinde istenilen noktada konumlandırıldığı ve özgürlüğünün kısıtlandığı adeta elinden alındığı sonucunu ortaya koymaktadır (Öztürk,2017, s. pa.2) Ülkemizde en çok izlenen dizilerde kadınlar sürekli şiddet görmeye, tecavüze uğrumaya ve hatta aile baskısı ile istemedikleri birisiyle evlendirilmeye devam etmektedir. Medya'da kadın %40 şiddet/taciz; %22 iş dünyası; %11 Siyaset; %10 Eğitim; %17 Diğer şeklinde temsil

edilmektedir. (Medya Takip Merkezi (MTM), 2008) Kadına şiddetle mücadele çabalarına karşın, diziler aracılığıyla şiddetin yeniden üretildiğini ve namus temelli dizilerin toplumdaki muhafazakâr değer yargılarının ve kadın erkek eşitsizliğinin bir yansıması olduğu söylemek mümkündür. Bu diziler aracılığıyla, Türkiye'deki kadının bedeninin önce babasının sonra kocasının sonrada toplumun namusu haline getirilmesi sözkonusudur. Bu konularda yapılmış çalışmalar1 göstermektedir ki, medyanın toplumsal cinsiyetin yaratılmasında etkisi oldukça güçlüdür. Bu etkilerin sonuçları özetle şunlardır:

- Medya kadınları öncelikle bedene indirgemekte ve sömürmektedir. Farklı kadınlık durumu ve yaşamları medyada temsil edilmemekte, kadın çoğu zaman ataerkil roller içerisine sıkıştırılmakta, genellikle ev ile bağlantılı olarak gösterilmekte, kadının kimliği eşi ve çocuklarıyla kurulmaktadır 2. Medyada yer alan haberler alternatif siyasal çözümleri tartışmaya açmaktan daha çok statükoyu (varolan durumu) koruyucu ve devam ettirici niteliktedir.
- Cinsel kimliklere yüklenen anlamlar kadınları belirli bir kalıba sokmakta ve bu kalıbın dışına çıkmasına izin vermemektedir. Toplumun ataerkil bir yapıda oluşu kadını kontrol altına alır ve kadının bir özne olduğunun yok sayılması ile cinsel bir meta haline gelmesine yol açar (Öztürk, 2017: pa.3).
- Kitle iletişim araçlarında kadın ya hiç yer almamakta, görmezden gerilmekte ya da ataerkil rollerle karşımıza çıkmaktadır. Pek çok başarılı işleri icra etmelerine rağmen kadınlar mesleki ve beceriliğiyle medyada çok az yer almakta. Yer aldıklarında ise başarılarından ziyade daha çok kişisel yaşamları, görüşleri ve aileleri ile öne çıkarılmaktadır.
- Erkek egemenliğini pekiştiren, kadını şiddet gören, ihanete uğrayan, kadını cinsel obje olarak kullanan, kadınlara üretici bireylerden çok tüketici birey imajını verildiği programlar yaygın olarak yayınlanmaktadır.
- Medyada ana akım feminizm dışındaki diğer kadın hareketleri medya profesyonellerince görmezden gelinmektedir. Kadın hareketlerine karşı açık bir karalama ve cinsiyetçi bir yaklaşım sergilenmektedir. Kadın hareketlerini küçümseyen ve aşağılayan ve hatta erkeklerin bu hareketlerin destekçisi olmalarını yansıtmak istemeyen cinsiyetçi bir yaklaşımla haber seçildiği açıkça görülmektedir. Bazı haberler özellikle ders verici, uyarıcı nitelikte oldukları düşüncesiyle negatif verilmektedir (Kara, 2006, s. 29).

Medyada çalışanların özellikle yönetici pozisyonundaki kadınların sayıca az olması da bir başka boyutta medyada kadın sorunlarının bir parçasıdır. Medya sektöründe çalışan kadınlar genelde orta düzeydeki pozisyonlarda yer almış, yönetim kademesi genellikle erkeklerden oluşmuştur. Sektörde ücretli olarak çalışanların yaklaşık üçte birini kadınların oluşturduğu, kadınların yayın kurumlarında özellikle de radyo-TV'lerde sunuculuk gibi daha çok "göze ve kulağa hitap eden" alanlarda istihdam edildiği, radyoda yönetici pozisyonunda istihdam edilen kadın sayısının diğer yayın kurumları ile kıyaslandığında daha yüksek olduğu görülmektedir. Medyada pekçok sektördeki gibi kadınların mülkiyet sahipliğinde de eşitsizlikler mevcuttur (TÜİK İstatistikleri, 2014 ve MTM, 2008).

Sonuç olarak, kadınların iletişim sistemlerine katılımında ve ulaşılabilirliğinde yaşanan eşitsizlik, "medyada kadının klişe rollerle temsil edilmesi, şiddeti içeren küçültücü kadın imajına sıkça yer verilmesi" gibi farklı biçimlerle toplumsal cinsiyet eşitsizliği medyada yeniden üretilmekte, cinsiyet ayrımcılığının devamlılığı sağlanmakta ve varolan eşitsizlikler güçlendirilmektedir. Kısacası, medya haber ve yorumları aracılığıyla toplumsal önyargıları yeniden üretmekte, geleneksel kadın simgesini

pekiştirmektedir. Oysa, medya kadın ile erkek eşitliğinin ve kadınların ilerlenmesinin sağlanmasında önemli bir potansiyele sahiptir.

Toplumsal Cinsiyetin Temsilinde Bir Kurum: Siyaset

Kadınların hiçbir ülkede erkeklere politik statü, katılım veya etki bakımından eşit olmadığı; kadınların politik ikincilliğinin boyutunun çok çeşitli kültürleri ekonomik düzenlemeleri ve içinde yaşadıkları rejimleri kuşattığı açıktır (Chowdhury&Nelson,1994, s. 3). Geçmişten günümüze kadın olmanın getirdiği ve ataerkil yapının beslediği ve çoğalttığı sayısız sorunlardan biri de siyasi arenada kadın temsiline eksikliğidir. Temsilde adaleti ilke edinen bir seçim sisteminde “kadın temsilci” oranının düşüklüğü temsilde adaletsizliğin bir göstergesi şeklindedir. Kadın seçme ve seçilme hakkı elde etmiş ama seçmenin önüne aday olarak çıkma özgürlük ve güvenini elde edememiştir (Çağlar, 2011, s. 63). BM bir azınlık ya da grubun 1/3 oran ile ya da %30 kritik eşik üzerinde temsil edilmediği durumda sorunlarını kendi dilinden dile getiremeyeceğini ifade etmektedir. Oysa, günümüzde kadının siyasal katılımı hala erkeklerle eşit düzeye gelmesi bir yana pek çok ülkede kadın temsili bu eşğin altındadır (UNDP, HDR-2013). Çoğu toplumda, yasal düzenlemelere rağmen, siyasetin erkeklere ait bir iş olduğu anlayışı egemen olmuştur. Özellikle seçilme hakkından yararlanma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma konusunda cinslerarası eşitsizlik geçmişte olduğu gibi yüzyılımızda da hâla devam etmektedir. Mahkeme salonlarında, siyasetle ilgili kurumlarda ve siyasetle ilgili konularda cinsiyet farklılıkları hâla devam etmektedir.

Yapılan araştırmalar, kadınların erkeklere görece daha az siyasetle ilgilenmesinde toplumsal cinsiyetin etkisini ortaya koymaktadır. Cinsiyet ayrımının karmaşıklığını ortaya koyan karşıt kuram ve görüşler, siyasetteki kadın ve erkek farklılıklarını ele alan analizler kapsamında desteklenmektedir (Güldü,2009, s. 109-111). Ele alınan kuramsal yaklaşımlar ışığında siyasal eğilimlerdeki cinsiyet ayrımının nedenleri farklılaşmaktadır. Örneğin, biyolojik ve sosyal rol modellerinden esinlenilen yaklaşımla, erkek ve kadınlar arasındaki değer farklılıklarının siyasal eğilimlerini etkilediği ileri sürülmektedir (Howell, 2000, s. 858-874). Örneğin, kadınların eşit fırsatlar, adalet ve hakkaniyet gibi konularla daha fazla ilgilenmeleri, siyasal konuları günümüz siyasi anlamıyla daha liberal bakış açısıyla değerlendirmelerine yol açmaktadır. İkinci olarak, diğerlerine yardım etmeyi önemsemeleri sosyal refah ve ideolojik yapıdaki cinsiyet ayrımına katkıda bulunmaktadır. Kadınlar bu değerleri (rekabetçi olmama, bağımlı olma, işbirliğine girme) kültürel rollerinin bir parçası olarak zaten yaşamlarının ilk yıllarında öğrenmişlerdir. Üçüncü olarak, kadınların hemşire, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı gibi hükümet politikalarından etkilenen pembe yakalı mesleklere yönelmeleri, sosyal refah konusunda çok daha liberal düşünmelerine zemin hazırlar. Bu sosyal görevleri üstlenmiş olmak, eşitlikçi tutumlara sahip olmayı da zorunlu kılar. Bu tutumlar kadınların üstlendikleri kültürel rolü de yansıtacaktır. Kısacası kadın ve erkeklerin çelişen sosyal rolleri, aynı zamanda ekonomik pozisyonlarını ve kültürel rollerini de belirlemekte, bu da siyasal tutumlarındaki farklılıklara yol açmaktadır (Güldü, 2009, s. 110).

Ataerkil sistem yalnızca kadın emeğini değil, aynı zamanda kadının cinselliğinin, bedeninin, doğurganlığının da denetlendiği bir toplum sistemidir. Erkek çıkarları ön planda tutulur. Ataerkil sistemin kabullerine göre; erkek doğal olarak daha güçlü, daha zeki, kontrollü, akılcı vb. olarak görülür. Dolayısıyla; erkekler çeşitli meslek gruplarında rahatça çalışabildikleri gibi, siyasette de etkin

rol oynayabilirler. Siyaset de birçok mesleki alan gibi “erkek işi” olarak görülür. Sonuç olarak, kadının özel alanın dışında kamusal alanda erkeğe göre daha az yer alabilmesi; siyasi ilgi eksikliği, eğitim seviyesinin düşüklüğü, gelir düzeyinin düşüklüğü, yasalardaki ayrımcı hükümler, ailevi sorumluluklar, ayrımcı cinsel yargılar, cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi ve siyasi sistemlerle yeterince bağ kuramamaktan kaynaklanmaktadır (Çağlar, 2011, s. 59). Siyasete katılım konusunda kadınların ekonomik alanda olduğu gibi, çoğunun özgür iradelerinden ziyade eşlerinin güdümü altında oldukları ortaya çıkmaktadır. (İlkkaracan, 1998, s. 285-302). Yapılan araştırmalar sonucunda eğitim düzeyi yükseldikçe kadının siyasi katılımının, siyasi partilere üye olma ve etkin görevler üstlenme oranının arttığı görülmüştür. Ne politika yapıcı olarak ne de politika uygulayıcı olarak görev alamayan kadın, toplumsal cinsiyet anlayışını değiştirecek diğer kurumsal yapıları kadın lehine döndüremez; dolayısıyla siyaset kurumu aracılığıyla toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesi süreci aksamaya uğramadan sürer. Kadınların politik ikincilliğinin boyutunu, çok çeşitli kültürleri, ekonomik düzenlemeleri ve içinde yaşadıkları rejimleri kuşatmaktadır. İktidara gelen hükümetlerin kadın aleyhine radikal unsurlara sahip olduğu – örneğin, muhafazakar partiler ve Afganistan’daki gibi- toplumlarda ise daha vahim olarak, bu süreç kadın aleyhine daha güçlü şekilde işletilmeye devam eder.

Kadının siyaset yaparken bile kullandığı “ana”, “bacı” kavramları ve bunların bir güven anahtarı olarak kabulü, kadın siyasetçinin bu kelimeler olmadan güven ve güç kazanamayacağı düşüncesi ne yazık ki günümüzde halen devam etmektedir. Kısacası, kadının toplumun her alanında olduğu gibi siyasetteki başarısı da verili düzenin koşul ve değerlerini kabulle mümkündür. Bu kabullenme kadının siyasette fiziksel görünümünden vazgeçmesi şeklinde olabileceği gibi, iş dünyasında zihinsel anlamda, büyük ölçüde kadın kimliklerinden uzaklaşmak şeklinde de olabilmektedir (Koray, 2006, s. 119). İlginç bir çelişki ise, bir yandan güçlü kadın siyasetçi temsilinde fiziksel kadınlık özellikleri geri plana itilirken diğer yandan, partilerin bir nevi “vitrin süsü” olarak, modern görünmek ya da kadın oylarını toplamak amacıyla çeşitli uygulamalarla kadınlar partiye alınmaktadır; Ancak, parti toplantılarına katılmak, partiye ve lidere sadakatin temsilciliğini yapmak dışında pek bir görevde bulunmayarak siyasette de bir araç haline getirilmektedirler (Sancar, 2009, s. 125).

Toplumsal Cinsiyet İçin İstismar Edilen Bir Kurum: Din

Genelde toplumsallaşma, özelde ise dinsel toplumsallaşma/sosyalleşme süreçleriyle din, toplumsal aktörlerin toplumun dinî yapısına, toplumun norm, değer ve inançlarına katılmasında, onları öğrenmesi, benimsemesi, onaylaması, davranış kalıbı haline getirmesi ve gelecek nesillere aktarmasında önemli boyut ve işlevselliklere sahiptir (Okumuş, 2014, s. 429). Dinsel sosyalleşme süreci kadın ve erkek eşitsizliğine yol açan ve toplumsal cinsiyeti yaratan ve sürdürülebilir kılan bir diğer kurumsal alandır.

Dinlerin kadına yaklaşımı paralelinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet baskıları da değişebilmektedir; Dolayısıyla ülkelerdeki pratik ve yorum farklılıklarına bağlı olarak kadının toplumsal konumu değişebilmektedir. Müslüman ve Hindu dinlerinin kadına karşı muhafazakar yaklaşımlarına karşın, Protestanlık sivil haklara verdiği öncelik nedeniyle, nispeten daha eşitlikçi bir yaklaşım sergiler. Hem dinler, hem ülkelerdeki dinsel uygulamaların farklılıkları hem de ülke içindeki sosyo-kültürel ve dinsel çatışmalar sonuçları değiştirebilmektedir. Örneğin, Japon toplumuna ait bir

din olarak bilinen Şinto dini, eğitime son derece önem veren yapısı nedeniyle, eğitimde kadın erkek eşitliğinin en çok gözetildiği dindir. Ancak, eğitim dışındaki alanlarda, kadın- erkek eşitsizliğinin dolayısıyla kadın ayrımcılığının en yoğun yaşandığı ülkelerden biridir. Bu şekilde dinsel motiflerin ağırlıklı olduğu ülkelerde, kadınların karşı karşıya ayrımcılık kadınlara karşı şiddete varmaktadır. Sözkonusu şiddet bazen “ahlaki olmayan davranış” değerlendirmeleriyle aile üyelerinin kadınlara/kızlara uyguladıkları şiddete dönüşmektedir. Türkiye, Filistin, Ürdün, Yemen, İran gibi müslüman olan ya da nüfus çoğunluğu müslümanlardan olan ülkelerde veya Şili gibi Katolik ülkelerde “töre ve namus cinayetleri” bu şiddetin adlandırılmış şeklidir (Gönel, 2009, s. 137).

Toplumda kadının ikinci sınıflığı, geleneklerin hakim olduğu alanlarda hiçe sayılışı devam etmektedir. Dini dogmalar erkek egemen sistemin sürdürülebilirliği için kullanılan en önemli araçlar olmuşlardır (Bayındır, 2010, s. 39). Ataerkil tutumların belli bir dinin ötesinde kaynakları olmasına rağmen, dini gelenekler ve uygulamalarla bu tutumlar pekiştirilmiştir. (Kazemi, 2000, s. 252). Başka bir deyişle, salt din kaynaklı olmasa da ataerkil tutumlar, dini gelenek ve uygulamalar yoluyla toplumsal cinsiyeti doğurmakta ve çoğaltmaktadır.

Dinlerin kadına bakış açısı doğaldır ki, her ülkede ancak dinin güçlü olduğu radikal ülkelerde görece daha güçlü şekilde toplumun da kadına bakış açısının belirleyicisidir. Bu nedenle dinlerin kadına bakış açısını ortaya koyan, dolayısıyla toplumsal cinsiyetin yaratılmasında ve sürdürülebilir kılınmasında etkili olan dini uygulamalara birkaç örnek vermek yeterli olacaktır.

Hristiyanlık ve Yahudilik: Yahudi ve Hıristiyan kaynaklar incelendiğinde, her iki dini gelenekte de kadının erkeğe oranla aşağı derecede bir varlık olduğu açıkça ifade edilmiştir. Her ne kadar Eski Ahid’deki ilk yaratılış kıssasında kadının erkek ile aynı anda yaratıldığı belirtilmiş olsa da, ikinci kıssada yer alan ‘erkeğin kaburga kemiği’nden yaratılmış olan, yaratılış gayesi ‘çocuk doğurmak ve eşine hizmet etmek’ olan kadın imajı, Yahudi kaynaklarında baskın bir anlayış halini almıştır, Eski Ahid’in de içinde geliştiği eski Orta Doğu toplumlarında kadın, genellikle ikinci derecede ve aşağılanan bir varlık olarak telakkî edilmiştir (Taşpınar, 2011, s. 3). Bu durum, genel olarak Yahudi dinî geleneğini derinden etkilemiştir. Bugün kadın ve erkek Hıristiyanların eşitliğini savunan organizasyonlar (Christians for Biblical Equality) ve mezhepler⁴ olduğu gibi, hala kadının Havva’nın günahından dolayı sorumlu olduğunu düşünüp hatta bunu cinsel istismar için bir araç olarak kullanan Hıristiyanlık kökenli hareketler vardır. Feministlere göre Kitabı mukaddes metinlerinin ve sonraki teolojik yansımaların patriarkal doğası Hıristiyan teolojisini güce, kadının sömürülmesine ve istibdada yöneltmiştir. Kutsal metinler erkek egemen yorumdan kurtarılmalı ve kadının gerek toplumdaki ve gerekse kilisedeki gerçek yerine kavuşması sağlanmalıdır. İsa’nın kadın olarak da algılanabileceğini göstermek ve Hıristiyanlıktaki kadının iki bin yıllık ikincil konumuna bir itirazı niteliğinde örnekler mevcuttur; Örneğin: 1984’de NewYork’da Episkopal St. John Katedrali, İsa’yı kadın olarak tasvir eden bir çarımış sergiler.

İncil’de kadına bakış, daha ziyade aile ilişkilerinde, karı koca arasında erkeğin egemenliği ve zina konularında anlatılmıştır. İncil kadının erkeğe egemen olmasına karşıdır. (1, Timoteos 2/11) de “Kadın sükunet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum” (Efesliler, 5/23) denmektedir. Tevrat’ta evlilik dışı cinsel ilişki (zina)’nın cezası taşlanarak

öldürülmedir. Bu anlayış, İslamîyette de yaygın kabul görmüştür ve günümüzde bazı toplumlarda töre olarak hâla uygulanmaktadır.

Hıristiyan tarihi boyunca kadının kilise hiyerarşisinin dışında tutulması, kurtuluşunun birinci derecede eşine bir anlamda erkeğe bağlı olarak addedilmesi, toplum içerisinde ön planda olmasına müsaade edilmediği gibi söz alıp konuşmasına bile imkân verilmemesi, kilisenin tutumuna karşı reaksiyonların gelişmesine neden olmuştur. Bazı marjinal gruplar Mecdelli Meryem ve Thecia gibi geleneksel Hıristiyanlık içinde değer verilmeyen kadın figürleri ısrarla öne çıkarmışlardır. Kadının toplum içindeki statüsünde meydana gelen değişimler, iş hayatındaki farklılaşmalar, kırsal yaşamın yerini alan kentli yaşam kadının evin dışında da olabileceğinin ortaya çıkması ve feminizm gibi reaksiyonlar kiliseyi de anlayışında revizyonlar yapmaya zorlamıştır... Geleneksel Hıristiyan düşüncesine mensup insanlar da kutsal metinlerdeki kadına olumlu yaklaşan ifadeleri öne çıkarma ve gerek kutsal metinlerdeki ve gerekse öncü din adamlarının metinlerindeki olumsuz ifadeleri farklı gerekçelerle açıklama ve hafifletme yoluna gitmektedirler. Tanrı'nın bütün erkek ve kadınlardan "oğullarım ve kızlarım" diye söz ettiği ve eşit olarak onlara Ruhundan faydalanma imkanı vereceği" şeklindeki ifadelerin tarihsel olduğunu düşünenlere göre kadın konusundaki olumsuz yaklaşımların kutsal metinlerde bir dayanağı bulunmamaktadır. (Batuk, 2008, s. 44-48).

İslamiyet: Şüphesiz, İslam devletlerinin birçoğu vatandaşlarına ne İslam ceza kanununu tamamıyla, ne de şahıs hukuku kurallarının saf versiyonunu uygulamaktadır. Ayrıca, ataerkil değerlerin yoğunluğu, bir ülke içinde olduğu kadar bir İslam toplumundan diğerine değişebilmektedir. Bununla birlikte, ataerkillik ve yasal ayrımcılık konuları, İslam ve toplumsal cinsiyet tartışmalarının merkezinde olmaya devam etmektedir. Nur, Nisa, Azhap ve Furkan sürelerinde kadına bakışın sert ve ayrımcı olduğu söylenebilir. Bu bakış diğer semavi dinler için de geçerlidir (Bayındır, a.g.e., s. 4). Aile hukuku, İslamın ileri gelenlerince kurulan erkek üstünlüğüne dayalı sistemin temelini taşır. Bu durumun hala eksiksiz bir biçimde sürdürülmesi, kadınlar üzerindeki hakimiyeti ve erkek üstünlüğünü sürdürmekte kararlı ve etkili güçlerin varlığını işaret etmektedir (Kazemi, 2000, s. 255). İslam şahıs hukukunun temelinde ve saf şeklinde miras, boşanma, evlilik ve çocuğun velayeti alanlarında kadınlara karşı ayırım yaptığı gayet açıktır (Altundal, 2004, s. 27-50). Bir kadının, anne ve babasından aldığı miras payı, erkek kardeşininin yarısıdır. Belirli sınırlamalara rağmen, bir erkek eşini – ki bir kadının eşini boşaması büyük ölçüde daha sınırlıyken- oldukça rahat bir şekilde boşayabilir. Erkekler birden fazla kadınla evlenebilirken; kadınlar poligam evlilikler yapamazlar. İran'da halkın çoğunluğunun mezhebi olan Onikiimamiye Şia'sında, belirli bir süre için yapılan muta'a evliliğine izin verilmektedir. Kadınlarda bu tip evliliğe katıldıkları halde, onlar üzerindeki yasaklar daha serttir. Boşanma davalarında kadınların velayete ilişkin hakları çocuğun doğumundan sonraki ilk iki yıl ile sınırlıdır. Bu tip pek çok ayrımcı hüküm aile hukukunda bulunmaktadır.

İslam ceza kanunu da kadınlara karşı eşitlik gözetmemektedir. Kanun, kısas kavramına dayanarak devleti tartışmanın başlıca tarafı olmaktan çok aslında hakem konumuna indirgeyerek cezai davalarda bile devletin rolünü sınırlandırmaktadır. Bu nedenle mahkumiyet ağırlıklı olarak tanıkların ifadelerine dayanmaktadır. Bir erkeğin tanıklığı, iki kadının tanıklığına eşittir. Üstelik kadınların tanıklığı, onların sayılarına ve doğruluğuna bakılmaksızın, tek başına bir katili mahkum etmek için yeterli olamamaktadır. Erkeğin tanıklığı bütün davalarda kararın verilmesi için gereklidir. Bu kanunların katı şekilde uygulandığı ülkelerde ise bu kanunlardan özellikle kadınlar zarar görmektedir.

Bu kanunlar ve düzenlemeler kümesi kadınların statüsünü aslında ikinci sınıf vatandaş olarak düzenler ve yasalastırır. Bu kanunların değişik biçimleri İran, Pakistan, Suudi Arabistan, Afganistan, Sudan, gibi çeşitli İslam ülkelerinde mevcuttur.

Hukuki sınırlamaların bir sonucu olarak, bazı İslam devletlerinde kamusal alanda kadınları ve erkekleri ayırmaya yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Bu tip bir fikri dikte eden ahlakî emir anlamak zor olabilir; fakat bu emir İslamcılarca zorunlu bir ayrıştırma için bir gerekçe olarak ileri sürülmektedir. Bu bölünmeler kamu taşımacılığı, eğitimin bütün düzeyleri ve işyeri de dahil olmak üzere bir çok alanı kapsamaktadır. Bu ayrıştırma ayrıca tesettür uygulaması ve bu uygulamaya uyulmaması halinde verilen cezalar aracılığıyla da pekiştirilmektedir. Devlet tarafından empoze edilen örtünme ile iradi örtünme arasında bir ayırım olması gerekirken, örneğin Kahireli erkek egemen işyerlerine girebilmek ve burada kalabilmek için giyilebilmektedirler (Kazemi, 2000, s. 257). Kısacası, halk uygulamaları ile aile hukuku farklı olabilmektedir.

Toplumsal Cinsiyetin Öğretiminde Bir Kurum: Eğitim ve Öğretim

Günümüzde eğitim kurumu çatısı altında da toplumsal cinsiyet eşitsizliği varlığını sürdürmektedir. Pek çok ülkede kız çocukları, özellikle ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde, eğitim haklarından hâla mahrum bırakılmaktadırlar. Ayrıca, eğitimin ileri aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha belirgindir (UNDP, HDR-2013). Eğitimsizlik zaten toplumsal cinsiyetin temel nedenleri arasında yer almakla birlikte, eğitim kurumunun kendisi de bizzat toplumsal cinsiyetin yaratılmasında ve yeniden üretilmesinde etken olmaktadır.

Eğitim deneyimi, “genişletme” adına sunulan yeni öğretim programı seçenekleri, aslında oğlanlar ile kızlar arasındaki farklılıkların kalıcılığınaya yardım eder. 1970-75 yıllarında Avrupa’da okula giden kızların sayısının hızla artması anlamında gerçek bir eğitim patlaması yaşanmıştır. Eğitim sistemi kız öğrencileri uygun, yani “dişil” mesleklere yönlendirerek bu “cinsel demokratikleşme”ye yanıt verdi. Okullar kadınları sonunda dezavantajlı olduğu anlaşılan belli derslere devam etmeye teşvik ederek öğretim programının bizzat yapısında sosyal bölünmeyi ürettiler. Fransa’da lisans diploması farklı uzmanlık alanlarında ödüllendirilmekteydi: F ve G serisi “diplomalar” (tıp, sosyal ve yönetim bilimleri) birçok kıza çekici gelirken, C ve M serisi “diplomalar” (matematik ve fizik bilimleri, teknoloji) oğlanlara çekici gelmekteydi. 1975’te C diploması adaylarının sadece %33,8’i ve M diploması adaylarının sadece %4,2’si kadındı. Aynı şekilde, bütün Avrupa’da üniversitelerde kadınlar dil, edebiyat, eğitim ve psikoloji bölümlerinde, erkekler bilim ve matematik bölümlerinde ağırlıktaydı (Lagrange, 2005, s. 434-435). Eğitim düzeyindeki farklılıklar uzmanlaşma farklılıklarını daha da ağırlaştırmaktaydı. Böylece hem yüksek düzeydeki eğitimde kadınların görece az olması, hem de ileride istihdam edilen kadın için işyerindeki ayrımcılıkların ortaya çıkması doğallaşır. “İşyeri, eğitim sisteminin zaten yerleştirmiş olduğu farklılıkları sadece belirginleştirir, Bu yüzden sistemin yapısında kristalleşen ve insan tutumlarıyla bütünleşen cinsel farklılıkların kaynaklandığı sosyal yapıyı anlamak zor olduğu için daha da doğal görünür” (Lagrange, 2005, s. 437).

Bilindiği gibi, eğitim temel insan hakları arasındadır. Ancak, eğitimin içeriği bireyleri güçlendirebileceği gibi güçsüz de kılabilir. Kadınların eğitimsiz bırakıldığı bir toplumda ortaya çıkan yoksulluk ve yoksunluklar toplumsal cinsiyetin varoluş ve sürdürülmesinde etkili olmaktadır. Eğitimsiz kalan kızlar ataerki toplumsal sınırlandırılmış hayatlara da mahkûm edilmektedir; düşük

eğitim – düşük gelir ilişkisi temelinde ileriki yıllarda ya iş olanağı bulamamakta ya da niteliksiz olmaları nedeniyle düşük gelirliler, çoğunlukla da kayıtdışı ve sosyal haklardan yoksun işlerde çalışma olanağı bulmaktadırlar. Sonuçta, bu da kadınların ekonomik anlamda erkeğe bağımlı olmalarına neden olmaktadır. Bu durum bile başlı başına toplumsal ayrımcılığı desteklemektedir. Kaldı ki eğitimsiz kadınların toplumsal cinsiyete dair bilinçlerinin de kuvvetli olması beklenemez ve farkında olmadan yetiştikleri çocuklara da toplumsal cinsiyet bakış açısını aktarmaktadırlar. Ataerkil toplum yapısı, erkek bakış açısının eğitimde de baskın olmasına yol açmaktadır. Eğitim sürecinde ataerkil toplumsallaşma ve toplumsal cinsiyet, şu yollarla aktarılmaktadır:

i. *Eğitimde kullanılan materyallerdeki görsel ya da yazılı metinler yoluyla, örneğin kadının anne ya da temizlikçi, erkeğin işadamı rollerde temsili yoluyla.* Çocukların okula ilk adım attıklarında karşılaştıkları eğitim materyallerinden biri olan ders kitaplarının içeriği toplumsal cinsiyet anlamında büyük önem taşımaktadır. Devletin denetiminden geçip çocuklara ulaşan bu materyallerin cinsiyet rolleri açısından incelenmesi çok önemlidir. Çünkü “devlet, ders kitapları aracılığıyla ideolojisini geleceğin büyüklerine aktarırken, yetiştirmek istediği bireylerin niteliklerini yine buralarda oluşturur. Doğaldır ki aydınlanmaya, bilime dayanan devletin kadın ve erkek yurttaşlarından beklentisiyle; dine, geleneksel kurumlara ve değerlere dayanan, sorgulayan ve araştıran bireylere gereksinim duymayan, eksenine inanmayı ve boyun eğmeyi yerleştirmiş bir devletin yurttaşlarından beklentisi taban tabana zıttır; Dolayısıyla, bu iki farklı yaklaşımın yaratmak istediği insan tipi de farklı olacaktır.

Ülkemizde, Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki ders kitapları, pek çok alanda olduğu gibi kadınlara özgür birer yurttaş olma bilinci vererek kadınları kamusal alanla ilgili olarak yüreklendirmesiyle, günümüz ders kitaplarından tamamen farklı görünümündedir. Aile işbölümü, annenin konumu, boşanmış kadın tiplemesinde vb. oldukça farklılıklar sözkonusudur. Ders kitaplarında son yıllardaki ufak değişimlere karşın toplumsal yaşamda erkeği etken, kadını edilgen olarak tanımlayan örnekler, hem metinlerde hem de görsel anlatılarda hala devam etmektedir. Bu örneklerde yoğun emek gerektiren işler esas olarak kadınların (annelerin) görevi olmaya devam etmektedir. Cinsiyet ayrımı yapılmasının doğru olmadığını yazan ders kitaplarında bile, açık iletilerle ayrımcılık yapılmaktadır. Matematik kitaplarında bile azlık çokluk kavramları okutulurken Hasan ve Atilla’nın topladığı elmalar ile Oya ile Ayşe’nin astığı çamaşırların sayısının karşılaştırılması istenerek, ilkokula henüz adımını atmış çocuklara cinsiyet rollerinin doğallığı benimsetilmektedir (Gümüsoğlu, 2006, s. 75-81).

ii. *Eğitmenlerin sahip oldukları toplumsal cinsiyete dayalı bakış açılarını öğrencilerine yansıtmaları yoluyla.* Eğitim materyallerinde cinsiyet ayrımı olmaksızın, eğitmenlerin çoğunluğunun başka bir deyişle kadın eğitmenlerin bile sahip oldukları cinsiyete dair bakış açısı yeni yetişen nesillerin de aynı bakış açısına sahip bireyler olmalarına neden olmaktadır. Öğretmenler ve danışmanlar, kız ve erkek öğrencilerin yetenekleri, davranışları ve kişilikleri konusundaki kalıpyargılarını onlara sağladıkları yönlendirmelere yansıtarak, varolan cinsiyet farklarını pekiştirmektedir.

Cinsiyet ayrımcılığını içeren ifadeler, davranışlar, görseller, genelde erkeklere daha fazla dikkat yöneltmek, kız öğrencilerin başarılarından çok görünüşlerini önemsemek, kadınların başarılarını yeteneklerinden farklı nedenlere atfetmek, cinsel içerikli şaka ve konuşmalar, örtülü ve açık taciz, tüm bunlar kızların başarı, kişilik ve beklentilerini olumsuz etkileyen okulun “soğuk iklim”i olarak adlandırılmaktadır. Normalleştirilmiş/ doğallaştırılmış ataerkil, cinsiyetçi rol kalıplar ve pratiklerden oluşan bir kültür, gizli şekilde ya da açık olduğunda doğal görülerek, eğitim sürecindeki çocukları

etkileyerek onların benlik algılarını ve geleceğe yönelik tercihlerini şekillendirmektedir. Örneğin: Kız öğrenciler daha başarılıdır ama erkekler daha zekidir; Kızların, başarılı olmaları onların daha çok çalışmalarındandır, ezberciliklerindedir; Derse daha fazla vakit ayırmaları da daha fazla boş vakitleri olmasındandır. Kız evlenip anne olacak, erkekler ev geçindireceklerdir. Bu nedenle erkeklerin okuması daha önemlidir çünkü onlar iş sahibi olup ev geçindireceklerdir.

Toplumsal Cinsiyetin Bir Kaynağı Olarak: Ekonomi

İktisat disiplinine “cinsiyet-farkındalık” (gender awareness) getirme ve bu konudaki metodoloji tartışmaları genel olarak iktisatçılar tarafından ya “bilimsel” bulunmamakta yada “ikincil” kabul edilmektedir. Benzer şekilde, bazı kesimlere göre “hanehalkı” üzerine sorulacak soruda “iktisadi” değildir; Ücretli emeğin önemli bir kısmını kadınların oluşturduğu günümüzde dahi, “kadın” ve “aile” kavramları iktisadi ilişkileri ve davranışları inceleyen disiplinin dışında tutulmaktadır. Kadınların hane içindeki yeniden üretici faaliyetler yani çocuk, yaşlı ve hasta bakımı ile günlük ev işleri için harcadığı emeğin karşılığı yoktur. Bu emek görülmez, yapılan iş takdir edilmezken, eviçi yükümlülükler kadınların gelir getirici faaliyetlere katılımını sınırlar. Kadınların bakım yükümlülükleri nedeniyle işgücü piyasasına kesintili ya da kısmi zamanlı katılımı, kadına verilen düşük nitelikli işlerin ve ödenen düşük ücretin gerekçesi yapılır (Toksöz, 2012, s. 6). Benzer şekilde “Kadın” kavramı ile yakından ilgisi olan (olması beklenen) “yoksulluk” araştırmalarında dahi, konunun “cinsiyet” yönü alanın uygulayıcıları tarafından tamamen göz ardı edilebilmektedir. Oysa, bugün Dünya üzerinde yoksulluk sınırında yaşayan

1.3 milyar insanın %70’i kadındır. Dünya mülkiyetinin yalnızca %2’si kadınlara aittir (UNDP, 2013). Kadınların kalkınmaya yaptıkları katkı, gerçekten yeterince değerlendirilmediği için, sosyal açıdan kabul edilmesi de sınırlı olmaktadır⁵ (UNDP, 1995, s. 62). Örneğin; bugünün popüler olan iktisat doktrini, Neoklasik İktisat “işbölümünde ihtisaslaşmayı ve rasyonelliği” temel varsayım olarak kabul ederek, kadının hane içi ve dışı çalışması durumunda bunun rasyonel olmayacağını ifade ederek, kadına sadece analık ve ev hanımlığı görevini biçmektedir ve bu şekilde ayrımcılığı desteklemektedir (Voyvoda, 2003, s. 3). Bu yaklaşım, kadınların “ev dışı işlere katılmalarının aslında ne kadar yanlış bir girişimmiş gibi” olduğunu ispatladığı gibi, erkeklere göre daha aşağı konumlarda istihdam edilmelerinin ve daha düşük ücret almalarının da nedenini açıklamış olur. Kadınlar “uzmanlık” alanının dışına çıkmış, irrasyonel bir seçim yapmışlardır; cezalandırılmaları doğaldır (Özar, 2004, s. pa.2). “Kadın” ya da “toplumsal cinsiyet”in iktisat disiplini dışında tutulması tartışmalarında belki ilk akla gelen ve en açık olan nokta, disiplinin inşasının erkek-egemen bir süreç olduğudur. Tarihsel süreçte disiplinin araştırmacıları çoğunlukla “erkek” olagelmıştır ve bugün de durum böyledir (Adaçay ve Güney, 2012, s. 352).

Cinsiyete dayalı işbölümü sonucu kadınların daha düşük ücretli işleri yapması erkeklerin kadınlar üzerindeki maddi avantajını pekiştirir; kadınların evle ilgili sorumlulukları ise onların işgücü piyasasındaki aşağı konumlarını güçlendirir. Kadınlara düşük ücret, daha az hak ve daha az ilerleme fırsatları patriarkal sistemin maddi temelini korur. Kadınların işgücü piyasası içindeki zayıf konumu onların aile içindeki tabi (doğal) konumlarını pekiştirir. Kadınların erkekler gibi gelir getirici çalışma biçimlerine erişim olanağından yoksun olması, kadınların iyi ücretli işlerden uzak tutulması onların

şiddete dayalı ilişkilerden kaçmalarını zorlaştırır (Toksöz, 2012, s. 6). Kadının ekonomik bağımsızlığının olmayışı gerek aile, gerekse toplumsal yaşamda ikincil bir konumda olmasına neden olmaktadır. Ekonomik şiddet, başka bir deyişle ekonomik olanaklara ve kaynaklara erişimi engelleyen unsurlar devrededir.

Sonuçta kadın toplumda doğallaştırılmış, normalleştirilmiş bir ekonomik şiddetin yanısıra güçsüzleştirilerek, bağımlı kılınarak diğer şiddet türlerine de açık hale gelir. Böylece kadın ve erkeğin patriarkal sistemdeki belirgin yeri korunmakla kalmaz, erkek egemenliğinin sürdürülebilirliği de sağlanmış olur. Kısacası, toplumsal cinsiyetin varlığı ve sürdürülebilirliği mevcut ekonomik sistem araçları sayesinde korunmuş olur. Ekonominin araçları erkeğin elindedir ve ekonomik fırsatlar kadınlar için erkeğin izin verdiği ölçüde yaratılır.

Sonuç ve Öneriler

Cinsiyet eşitsizliklerin kaynakları çok çeşitli olmakla birlikte, geçmişten gelen ataerkil anlayış ve toplumsallaşma süreci içinde yaratılmış kurumlar aracılığıyla toplumsal cinsiyet yaratılmaya ve sürdürülmeye devam etmektedir.

Bu çalışmada seçilmiş temel nitelikteki toplumsal kurumlar olan Hukuk, Din, Siyaset, Eğitim, Ekonomi ve Medya üzerinden yapılan değerlendirmelerde görülmektedir ki, sözkonusu kurumların öncelikli olarak kamusal-özel alan farklıdır önkabülüyle ortaya koyduğu uygulamalar, kadını erkekten ayıran ve cinsiyetlerarası eşitsizliklere yol açan, toplumsal cinsiyeti yaratıp, sürdüren temel unsurlardandır. Bu özellik hukuk ve din kurumunda daha belirgindir. Kadına yönelik adaletsizliklerin giderilmesinin başlıca yolu, kadının toplumsal cinsiyet bakımından eşitsizliğini giderecek şekildeki normların oluşturulmasıyla ilgilidir. Bu bağlamda kurumlar, özel alanda ve kamusal alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak mekanizmaları sağlamalıdır. Örneğin, hukuk, aileyi de iş yaşamını da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak şekilde düzenlemelidir. Böylece, kadınların iş-aile yaşamı çekişmesi gibi bir durumda da kalmaları söz konusu olmayacaktır. Diğer kurumsal yapılarda da daha çağdaş bir yaşamın koşullarına uygun şekilde cinsiyetlere ait rollerin yeniden tanımlanmasına ve düzenlemelere ihtiyaç vardır. Örneğin: Ekonomik rekabet gücünü ve başarıyı sağlamak için kadın rollerinin yeniden tanımlanması ve cinsiyet eşitliğini bütünüyle sağlamaya yönelik bir değişime ihtiyaç duyulduğu kabul edilmektedir. Sözkonusu değişime paralel olarak, sonuçta temel kurumlar da, cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak üzere yeniden biçimlendirilmelidir. Özellikle, en önemli ve temel kurum olan mevcut aile sistemi kadın ve erkeklerin her ikisine de yeni roller yüklemesi amacıyla önemli ölçüde değişime uğramalıdır (Coleman vd., 2012, s. 16).

İkinci unsur, sözkonusu kurumların yönetiminde, istihdamında kısacası oluşum ve idaresinde kadınların temsilindeki yetersizlikler sonucu, ataerkil anlayışın bu kurumun araçları üzerinden devamıdır. Siyaset, medya, ekonomi, tıp ve eğitim kurumlarında bu durum açıktır. Erkek egemen nitelikteki sözkonusu kurumlarda kural koyucuların yanısıra kural uygulayıcıların dahi örneğin öğretmenlerin veya polislerin bu anlayışı yansıtmaları, toplumsal cinsiyeti geleceğe taşımaktadır. Kadının gerek cinsiyetlerarası eşitsizlikleri gerekse toplumsal cinsiyet sorunları temelindeki ikincilliği, erkek egemen anlayışla ve kurallarının bu anlayışla yaratıldığı kurumlarda yönetildiği toplumda bir kısır döngüye neden olmakta ve sürdürülebilir hale gelmektedir. Din, Tıp ve Medya toplumsal

kalıpyargılarını yaratmadaki; Hukuk, Eğitim, Siyaset ve Ekonomi gelecek nesilleri ve geleceği şekillendirmekle güçleriyle toplumsal cinsiyeti yaratmaya ve devamlılığına katkıda bulunmaktadır.

Aile gibi temel bir kurumdan başlamak üzere, tüm toplumsal kurumların toplumsal cinsiyeti ortadan kaldıracak bir anlayışla, cinsiyetlerarası eşitlik ve insan hakları temelinde kurgulanması, yaratılması ve yönetilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, cinsiyetlerarası eşitlik odaklı bir misyonla tüm kurumların yeniden ele alınması, incelenmesi ve yenilenmesi mümkündür. Böylesi bir misyona ve vizyona sahip politika ve uygulamaların hayata geçirilmesiyle mümkün olan bir sosyal devrimle kadın özgürleştirilip, güçlendirilebilecektir. Kadınların özgürleşmesi ve güçlenmesi ise, içinde buldukları toplumların özgürleşip güçlenmesi -Ulu önderimiz Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün: "Bir milletin medeniyetini ölçmek istiyor musunuz; kadınlara nasıl muamele edildiğine bakınız." sözündeki ve gerçekleştirdikleri gibi- medeni bir seviyeye ulaşması anlamına gelir.

Notlar

1. Bkz. Akbulut, N.T., Televizyonda Kadın: 100-105; Tüzel,N., Kadınların Çalışma Hayatı ve Reklamcılık Sektörü İçindeki Yeri: 94-99; Tosun,N.B., Reklam Aracı Olarak Kadın: 88-93 içinde *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), İstanbul, 2006.; İmançer, D., Televizyonda Kadınlar: Dekoratif Kurbanlar, *İletişim Fakültesi Dergisi*: 973-988.
2. RTÜK tarafından 2007 yılında yapılan "Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması"na göre ankete katılan kadınların yaklaşık yarısı, TV programlarında kadınların genelde "anne" olarak ele alındığını düşünmektedir.
3. Türk Emniyet Müdürlüğü "15 İlin Töre Cinayeti Haritası" adlı rapora göre, (2000-2006) aralığında 1091 tane töre cinayeti işlenmiş. Töre cinayetlerinin en çok nedeni, yaklaşık %30 oranla namus. Bu cinayetlerde bin 190 kişinin öldüğü, bunlardan 710'nun erkek, 480'nin ise kadın olduğu belirlenmiştir. (<http://bianet.org/>)
4. Luther ve Calvin gibi reformist önderlerin kadın konusundaki yaklaşımlarının Ortaçağ dünyasının kadın anlayışını yansıttığını ve teolojik olmaktan çok tarihsel olduğunu düşünmektedir ler. Nitekim Luther'in aksine Anabaptistler; zengin fakir; kadın erkek herkesin tam olarak eşitliğine inanmaktadırlar.⁸⁴ Yine Kuveykılar (Quakers) Tanrı'nın kadın ve erkeği eşit olarak kendi suretinde yarattığına ve geleceğin ruhsal hayatı için eşit olarak onları kurtardığına inanırlar.
5. Değişik yöntemler kullanılarak yapılan hesaplamalar yoluyla ev işlerine harcanan emeğin değeri Milli gelire katıldığında, örneğin, Kanada'nın Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) %34 ile %54 arasında yükselmektedir. Üstelik, bu oranlar birçok ev işinin ticarileşmiş olduğu bir ileri sanayi ülkesinin durumunu yansıtmaktadır. Aileler için yaşamsal olan birçok faaliyetin ev içinde, piyasaya çıkmadan ve büyük çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığı yoksul ülkelerde, doğal olarak bu oran daha da yükselmektedir. Örneğin, Nepal gibi bir ülkede, hane-içi emeğin değeri katıldığında GSYİH %170 artmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adaçay, F.R. (2014). *Toplumsal cinsiyet ve kalkınma*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Adaçay, F. R., Güney, G. (2012). Türkiye'de kadına yönelik ekonomik şiddet. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu, Bildiri Kitabı, C: I*, (Pp. 312-328). Ankara: MÇD. Yayınları,
- Akgül, M. (2012). Mit, din ve toplum ilişkisi, *Mitoloji ve Din*. R. Duran (Ed.). T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1493, Eskişehir, Turkey.
- Akın, A. (2007, May). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve sağlık, *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26 (2).
- Aksakal, H. (2017), Yargıtay kararlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği 'erkekler lehine işleyen haksız tahrik kurumu', *Kadın ve Hukuk*, 10-11 Mart 2017, Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu, Ankara.
- Altundal, A. (2004). *Türkiye'de kadın*, Alfa Yayınları: 1523, 7. Basım, Turkey.
- Bayındır, N. (2014). *Kadın ve din*. <http://nuraybayindir.blogspot.com.tr/2010/07/kadn-ve-din.html>
- Batuk,C. (2008, Mayıs-Ağustos). İsa mesih kadınları da kurtaracak mı? -Hıristiyanlıkta kadın sorununa genel bir bakış. *Dini Araştırmalar*, Cilt: II, s. 31, ss. 19-48.
- Chowdhury, N., Nelson, B. (1994). Redefining politics: patterns of women's political engagement from a global perspective, *Women and Politics Worldwide*, New Haven: Yale Univ. Press.
- Coleman, J.W. vd. (2002), *Social problems*. Eight Edt., Prentice Hall, NewJersey.